

НАРОДНАЕ МАСТАЦТВА Ё КАНТЭКСЦЕ НАЦЫЯНАЛЬнай І АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАЙ КУЛЬТУРЫ

Традыцыйная народная творчасць з'яўляецца асобным тыпам мастацкай творчасці, у аснове якой – калектыўнасць мастацкай свядомасці, сувязь з прыродай, пераемнасць традыцый.

Вядомы расійскі даследчык народнага мастацтва М.А.Някрасава адзначае, што народная творчасць як творчасць “надасобасная” пастаянна сцвярджае нацыянальны характар і як творчасць “наднацыянальная” – сваю радавую сутнасць [1, с.68]. Народнае мастацтва заўсёды адлюстроўвае нацыянальныя рысы, таму што яно адносіцца да пэўнай групы людзей, народа, аб'яднанага па географічных, тэрытарыяльных, моўных прыметах. Тут важную ролю адыгрываюць багацце і адметнасць мовы, псіхалагічны склад людзей, іх мысленне, тэмперамент і нацыянальны характар. Усё гэта самым непасрэдным чынам уплывае на фарміраванне мастацкіх традыцый, адлюстроўвае нацыянальную самасвядомасць і сацыяльна-культурны змест у жыццёвых і мастацка-творчых кірунках. Нацыянальная адметнасць рознабаковай народнай творчасці вызначае не толькі эстэтычную катэгорыю, а ўключае ў сябе складаючыя матэрыяльнага, духоўнага, сацыяльна-псіхалагічнага, географічнага зместу, якія існуюць у дыялектычным узаемадзеянні. Акрамя таго, развіццё нацыянальных формаў народнай творчасці заўсёды непасрэдна звязана з гістарычным мінулым народа, з народнымі песнямі, паданнямі, рытуаламі, абрадамі, вераваннямі. Формы і жанры народнай мастацкай творчасці на кожным гістарычным этапе непасрэдна суадносіліся з духоўнымі і эстэтычнымі запатрабаваннямі часу, а таксама неслі ў сваёй аснове агульнаэтнічныя і агульначалавечыя якасці філасофскага асэнсавання быцця. Даследчык у галіне культуралогіі А.С.Каргін піша: “...Нацыянальная творчасць узбагачае агульнанародную. Кожны народ адлюстроўвае ў сваёй творчасці спрадвечныя ісціны аб справядлівасці, дабрыні і зле, прыгожым і пачварным па-свойму. Яны не могуць не ўспрымацца другім народам і не ўваходзіць у агульначалавечы фонд культуры...” [2, с.170].

Народная творчасць той ці іншай нацыі не можа развівацца абсалютна ізалявана ад іншых. Яна заўсёды з’яўляецца неад’емнай часткай культуры не толькі асобнай групы роднасных нацый (славянскіх, цюркскіх і г.д.), але і адзінага мастацка-гістарычнага працэсу. Мастацкая культура сённяшняй Беларусі ўяўляе неад’емную частку славянскай культуры. Вядома, што на пэўным гістарычным этапе славянскія народы займалі значную тэрыторыю, якая распаўсюджвалася ад Эльбы на захадзе і да Ціхага акіяна на ўсходзе, ад Ледавітага акіяна на поўначы і да Сяродземнага мора на поўдні. Аднак на працягу II–III стст. н.э. адбывалася актыўнае перасяленне народаў у сувязі з заваявальнымі паходамі і набегамі сармацкіх плямён з усходу, готаў з поўначы Цэнтральнай Еўропы. Ратуючыся ад спусташальных войнаў, плямёны Усходняй Еўропы шукалі прыстанку ў Прыкарпацці і Палессі. Менавіта тут адбывалася неверагоднае змяшэнне народаў, у выніку чаго сфарміравалася група плямён, якая ў далейшым атрымала назву “славяне”. У больш позні перыяд славянскія народы падзяліліся на тры асноўныя часткі: заходнія (чэхі, славакі, палякі), паўднёвыя (балгары, харваты, чарнагорцы, славенцы, сербы, македонцы), усходнія (рускія, беларусы, украінцы).

Славяне змешваліся з іншымі плямёнамі і народнасцямі, адчувалі ўплыў іншых цывілізацый, таму, развіваючы свае традыцыі, адначасова засвойвалі культуру суседзей. Галоўнай задачай на гістарычных этапах развіцця славянскіх народаў было самазахаванне сябе, сваіх культурных традыцый у супрацьстаянні з суседзямі-заваяўнікамі. У розны час імі былі Візантыйская імперыя, Залатая Арда, Асманская і Германская імперыі. Усходнія славяне былі своеасаблівым шчытом для ўсіх еўрапейскіх народаў, абараніўшы іх ад татара-мангольскага нашэсця ў XIII ст., ад турак у XIV–XVI стст. і ў XX ст. – ад германскага фашызму. У такіх жорсткіх умовах існавання славянскія народы не толькі выжылі, але і стварылі багацейшую духоўную культуру, якая ва ўсе часы мела вялікі ўплыў на сусветныя культурныя працэсы.

Запазычанасць лепшых узораў вуснага ці выяўленчага фальклору славянамі ў суседніх народаў адбывалася не механічна, а праз глыбокае пераасэнсаванне і прыстасаванне яго да сваёй культуры з улікам сваіх этнічных асаблівасцей. Запазычаныя ўзоры народнай творчасці, перапрацаваныя і прыстасаваныя да асноў свайго духоўнага жыцця, уключаліся ў іншую сістэму каштоўнасцей, становіліся “ўласціваасцю” іншых традыцый,

ператвараліся ў якасна новыя культурныя ўтварэнні. Працэс запазычвання і ўзаемауплыву духоўных каштоўнасцей розных народаў адначасова звязаны і з другім працэсам. Мы маем на ўвазе пераадольванне нацыянальнай замкнёнасці і выхад на шырокі геаграфічны ўзровень яго функцыянавання [3].

На ранняй стадыі чалавечай цывілізацыі менавіта фальклор быў дамінуючай формай мастацкага ўсведамлення народа. Аўтэнтчны фальклор узнік і развіваўся ў асяроддзі сялянства на працягу стагоддзяў, і толькі ў апошні перыяд гістарычнага этапу новай чалавечай фармацыі на фоне магутных сацыяльных змен ад фальклору аддзяляюцца прафесійнае мастацтва, аматарская і самадзейная творчасць. Іх першаасновай, вытокамі з'яўляліся сялянскі фальклор, традыцыйнае народнае мастацтва.

Народнае мастацтва – частка агульнай культуры і разам з тым самастойная культурная цэласнасць, якая развіваецца па агульных законах светабудовы. Яе асаблівасцю як спецыфічнага тыпу творчасці з'яўляецца тое, што застаецца нязменным у часе, – гістарычнасць мастацкай свядомасці, цэласнасць духоўнага свету, народная мудрасць.

Народнае мастацтва грунтуецца на радавой, гістарычнай памяці і пераемнасці, пры гэтым не толькі ў перадачы традыцый з пакалення ў пакаленне, іх генетычнай сувязі ў часе, але і сутнаснай сувязі духоўнага пачатку і рэальнасці быцця, прыроды і чалавека. Дачыненне сённяшняга да мінулага, асобнага да агульнага, прыватнага да калектыўнага відаць у кожным творы народнага мастацтва. Гэтыя якасці і вызначаюцца як асаблівасцю пераемнасці традыцый, так і цеснай сувяззю з культурнымі, духоўнымі бакамі кожнай эпохі. Народнае мастацтва ўяўляе пэўнае адзінства, якое рэгулюецца законамі і мае адзіны вобраз свету з вечнымі ідэаламі нацыянальнага і агульначалавечага.

1. Некрасова М.А. Народное искусство как часть культуры. – М.: Искусство, 1983. – С.68.

2 . Каргин А.С. Народная художественная культура. – М.: Высшая школа, 1997. – С.170.

3. Шаура Р.Ф. Народнае мастацтва ў кантэксце сучаснага даследавання // Народнае мастацтва: мінулае і сучаснае: матэрыялы Рэсп. навук.-творч. канф. 19–20 мая 1999г. – Мн.: Бел. дзярж. ун-т культуры, 2002. – С. 14–22.